

ANTROPOLOŠKA OSNOVA NEKIH ALTERNATIVNIH ISCJELITELJSKIH TEHNIKA U INTERKULTURALNOM KONTEKSTU

Josip BLAŽEVIĆ

Centar »Hrvatski areopag« za međureligijski dijalog Zagreb

Sveti Duh 31, 10 000 Zagreb

hrvatski-areopag@ofmconv.hr

Sažetak

U članku su pojmovi »osoba« i »čakre« predstavljeni u svome izvornom kontekstu, kao temelji specifičnih antropologija i stupovi dviju autonomnih kultura. Osoba je simbol i os zapadne (kršćanske) a čakre indijske (tantričke) antropologije. Oba pojma su istovremeno »sveta« i »profana«. Temelj su vlastite antropologije, soteriologije, teologije, filozofije i, među ostalim, medicine. Čakre su prijelazom na Zapad, što nas u ovom članku prvenstveno zanima, doživjele značajnu inverziju. Njihovo značenje u tantrizmu, gdje izvorno predstavljaju sredstvo postizanja spasenja, na Zapadu je reinterpretirano, profanizirano i reducirano na sredstvo za postizanje zdravlja. Antropologija na bazi čakri postala je na Zapadu okosnica mnogih alternativnih iscjeliteljskih tehnika (od istočnjačkih, preko gnostičkih i magijskih, sve do newageovskih) iza kojih stoji (pseudo)tantrička soteriologija. Holistička medicina, koja se priziva na antropologiju na bazi čakri ima ambiciju iscijeliti ne samo čovjekovu psihosomatsku dimenziju, nego i njegovu dušu, što kršćanstvo stavlja pred određene izazove koji traže primjeren filozofsko-teološki odgovor. Autor, na kraju, predlaže sedam kriterija kao orijentir osobama pri odabiru pojedinih alternativnih iscjeliteljskih tehnika.

Ključne riječi: kultura, osoba, kršćanstvo, tantra, čakre, interpretacija.

1. Neki kontekstualni akcenti

1.1. Antropološki kontekst

Svi središnji problemi filozofije, prema M. Scheleru, mogu se svesti na pitanje što je čovjek i koje metafizičko mjesto i položaj zauzima u cjelini bitka – svijeta i Boga.¹ To je neizbježno pitanje koje čeka svakoga u susretu s različitim antropologijama i kulturama. Unatoč raznolikosti kulturološke interpretacije, svaki čovjek ima iskustvo vlastitoga tijela (boli kao i užitka)² sa svim njegovim zahtjevima koji su isti u različitim kulturama. »Univerzalnost ljudskoga duha«, prema riječima pape Ivana Pavla II., ima iste temeljne zahtjeve u najrazličitijim kulturama.³ Analogno rečenome, s približno jednakom sigurnošću, možemo ustvrditi i da univerzalnost ljudskoga tijela ima iste temeljne zahtjeve u najrazličitijim kulturama. Tim prije što čovjek ne može postojati neovisno o tijelu ili duši. Prema biblijskom motrištu čovjek je otjelovljena duša ili oduhovljeno tijelo. Kompleksnost misterija ljudskog bića izmiče definiranju ili ostaje ograničena interpretacijom pojedinih kultura i vremena. »Čovjek je tako široka, šarena, raznovrsna stvar da sve definicije ispadaju malo prekratke. Ima odviše parožaka.«⁴ Istinsku čovjekovu strukturu možemo razumjeti jedino na njegovoj ispravno postavljenoj definiciji i određivanju njegova metafizičkoga mjesta i položaja koji zauzima u svemiru. Prema Scheleru, međutim, bitno obilježje čovjeka baš je nemogućnost da ga se definira: »Čovjek koji bi se mogao definirati ne bi imao nikakva značenja.«⁵ Dok je marksističko-ateistička antropologija okrnjila čovjekov integritet reducirajući ga na *animal rationalis*, naspram Aristotelova *anima rationalis* (grčki: *zoon logikon*), teološka antropologija mu pristupa iz metafizičke perspektive (*homo religiosus*): »Stvar koja počinje nadilaziti sebe i tražiti Boga – to je upravo čovjek, izgledala ona inače kako mu drago.«⁶ To je polazište zapadnjačke personalističke (kršćanske) antropologije jednako kao i istočnjačke tantričke na bazi *čakri*. Svaka na svoj način interpretira iskustvo transcendentnosti vlastitoga tijela ili, u konačnici, ljudskoga bića. Svaka promatra čovjeka u odnosu na njegovu metafizičku odrednicu

¹ Usp. Max SCHELER, *Ideja čovjeka i antropologija*, Zagreb, 1996., 39.

² »Kad čovjek uđe i dopre do svoje najdublje intime – u radosti i trpljenju – to iskustvo ne može proći bez da čovjek uzdigne svoje nutarnje oko prema Vječnome, Apsolutnome, otvoreno ili prigušeno, za njim žudeći u tišini, ili u obliku neartikuliranog krika«, Max SCHELER, *L'eterno nell'uomo*, Roma, 1991., 129.

³ Usp. IVAN PAVAO II., *Fides et ratio – Vjera i razum. Enciklika svim biskupima Katoličke crkve o odnosu vjere i razuma* (14. IX. 1998.), Zagreb, 1999., br. 72.

⁴ Max SCHELER, *Ideja čovjeka i antropologija*, 42.

⁵ Usp. *Isto*, 53.

⁶ *Isto*, 56.

s teističkim implikacijama. Svaka antropologija okosnica je i uporište vlastitoj kulturi, filozofiji, teologiji (osobito specifičnoj soteriologiji), medicini itd. Rušenjem ili smjenom jedne antropologije došlo bi i do urušavanja same kulture koja na njoj počiva.

1.2. Kulturološki kontekst

Polazište našem promišljanju je činjenica da je svaka antropologija impregnirana određenom kulturom. Istovremeno antropologija (kao interpretacija čovjeka) predstavlja temelj određene kulture. Čovjek je, prema riječima M. Webera i C. Geertza, životinja upletena u mrežu značenja koju je on sam ispleo te se, prema istim autorima, i kultura sastoji od tih mreža radi čega njihova analiza nije nikakva *eksperimentalna znanost* u potrazi za zakonitostima, nego *interpretativna znanost* u potrazi za smislom.⁷ Kultura, dakle, nije zbir činjenica nego njihova interpretacija izražena kroz simbole.⁸ I dok ćemo analizirati antropološku osnovu nekih alternativnih iscjeliteljskih tehnika u određenim kulturološkim datostima, prije svega filozofiju *čakri* i njihova odnosa prema personalističkoj antropologiji, što je glavna tema našeg istraživanja, trebamo imati na umu da su *čakre* produkt tantričke filozofsko-teološke antropologije koja se njima poslužila kako bi interpretirala iskustvo transcendentnosti ljudskoga bića pa zato simbole spomenute antropologije možemo ispravno razumjeti tek u kontekstu kulture koja ih je iznjedrila. Naš centralni živčani sustav, osobito neokorteks, zapaža C. Geertz, u najvećoj mjeri razvijen je u interakciji s kulturom, i zato je nesposoban upravljati našim ponašanjem ili organizirati naše iskustvo bez vodstva opskrbljena sistemima značenjskih simbola.⁹ Drugim riječima, čovjek je produkt određene kulture kao što je i kultura produkt čovjeka te ga izvan njegove kulture nije moguće ispravno razumjeti. Nema čovjeka bez kulture kao što nema ni kulture bez čovjeka. Antropologija je, recimo to tako, interpretacija iskustva vlastitog bića u kulturalnim-filozofsko-teološkim kategorijama. Kultura i čovjek su međuzavisni i sudbinski determinirani. To je razlog zašto u valorizaciji pojedinih alternativnih iscjeliteljskih tehnika, od onih istočnjačkih, preko gnostičkih i magijskih, sve do newageovskih, ne možemo zanemariti antropologiju u koju su ukorijenjene kao i njezin kulturološki kontekst.

⁷ Usp. Clifford GEERTZ, *Interpretazione di culture*, Bologna, 1998., 11.

⁸ »Misteriji života manifestiraju se pod formom simbola i slika«, Evaristo Eduardo de MIRANDA, *Il corpo territorio del sacro*, Milano, 2002., 5.

⁹ Usp. Clifford GEERTZ, *Interpretazione di culture*, 64.

2. Osoba kao filozofsko-teološki ključ razumijevanja kršćanske antropologije i zapadne kulture

Temelj zapadne kulture i kršćanske teologije predstavlja antropologija koja se temelji na pojmu osobe. Sam pojam osobe (lat. *persona*, grč. *πρόσωπον* = obraz, izvorno maska u kazalištu¹⁰) primarno je, u grčkome svijetu, označavao masku koju su, ovisno o ulogama koje su igrali, nosili pojedini glumci na svome licu.¹¹ Osoba nije nikakav »organ« u ljudskom tijelu koji bi se moglo vidjeti, mjeriti, snimiti ili amputirati. Riječ je o filozofsko-teološkom pojmu kojim kršćanstvo i zapadna kultura izražavaju individualnu samosvijest subjekta kao transcendentalnoga i duhovnoga bića kojega krase sloboda i mogućnost nadilaženja samoga sebe.

Iako Biblija izrijeком ne koristi pojam osobe, ipak cijela judeo-kršćanska objava čovjeka predstavlja kao suradnika Božjega, stvorenoga na sliku i sličnost Božju (usp. Post 1,26-27), kojega karakterizira svijest o samome sebi i svijetu oko sebe, razum, slobodna volja i sposobnost da ljubi, što su i temelj dostojanstva ljudske osobe. U ranoj Crkvi pojam osobe susrećemo u raspravama oko otajstva Presvetoga Trojstva. Prvi ga uvodi Tertulijan (oko 160. – 240.) da bi objasnio kršćansku vjeru u Boga (*Adversus Praxeam*, 6,1; 7,8), a Kapadočani (Bazilije Veliki, Grgur Nazijanski i Grgur Niški) razjašnjavanju otajstvo Presvetoga Trojstva, krunu čega predstavlja Nicejsko-carigradsko vjerovanje proglašeno na Prvom carigradskom koncilu 381. godine, kao potvrda i pojašnjenje formule vjerovanja Nicejskoga koncila 325., nastale kao odgovor svećeniku Ariju koji je nijekao da je Isus Krist istobitan (*homoousios*), a naučavao da je sličnobitan (*homoiousios*) Ocu.¹²

Prvu definiciju osobe susrećemo u Boetijevu traktatu o dvije Kristove naravi (VI. stoljeće) koja će biti nadahnuće cijelom srednjem vijeku: *Persona est naturae rationalis individua substantia* (*De duabus naturis*, 3). Uočavajući da navedena definicija nije u skolastici primjenjiva na Boga, Rikard iz sv. Viktora († 1172.) predlaže novu definiciju: *intellectualis naturae incommunicabilis existentia* (*De Trinitate*, 1, 4, 22). Sv. Toma Akvinski, sv. Bonaventura i Duns Skot glavni su predstavnici srednjovjekovnoga personalizma. Na antropološkom području, koje nas ovdje najviše i zanima, temelj jedinstvenosti ljudske osobe počiva na duhovnoj duši koja je supstancijalna odrednica tijela i počelo svakoga savršenstva. Tako je i učiteljstvo Crkve prihvatilo pojam osobe for-

¹⁰ Usp. Karl RAHNER – Herbert VORGRIMLER, *Teološki rječnik*, Đakovo, 1992., 385-389.

¹¹ U grčkome svijetu, međutim, zbog vjerovanja u sudbinu, nije moguće tražiti korijene metafizičkoga ili egzistencijalističkoga shvaćanja značenja pojma osobe.

¹² Usp. Eva Carlotta RAVA, *Osoba*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 790-791.

mulirajući dogme o Trojstvu i utjelovljenju Riječi.¹³ Drugi vatikanski koncil posvetio je značajan prostor dostojanstvu ljudske osobe (GS 24) a u svijetlu suvremenih medicinskih i (bio)etičkih pitanja tema ljudske osobe sve je više u žarištu promišljanja svih suvremenih grana znanosti na koje se osvrće i crkveno učiteljstvo.

Uvođenjem pojma osobe, čovjeka se kvalitativno i radikalno izdiglo iz reda svih živih bića. Čovjek se uspravlja (*homo erectus*) i, po svojoj vertikalnoj određenosti, izdiže iznad svih živih bića. Prema M. Scheleru čovjek, *homo naturalis*, nipošto se nije »razvio« iz životinjskoga svijeta, nego je *bio* životinja, jest životinja i vječno će *ostati* životinja. Ono, međutim, što čovjeka izdiže iznad životinjskoga carstva, jest njegovo bogotražnje koje ga uzdiže u carstvo »osoba«.¹⁴ »'Čovjek' je u tom posve novom smislu intencija i gesta same 'transcendencije', biće koje se moli i traži Boga.«¹⁵ Kao i kod Tome Akvinskoga koji uči da je osoba *id quod est perfectissimum in tota natura*¹⁶, u Schelerovu opusu Bog je »jedina savršena i čista osoba« dok je čovjek osoba tek u »nesavršenom« smislu, kao vrata kroz koja milost Božja prodire u naš svijet ili kao *locus* objavljivanja duha.¹⁷ Čovjek, ukoliko je osoba, jest prozor transcendencije, prozor u apsolutno. Jedina istinska čovjekova »čovječnost«, prema Scheleru, manifestira se kroz strast za nadilaženjem samoga sebe, što je isključivo svojstvo osobe: »Samo čovjek – ukoliko je osoba – može se *uzdici* iznad sebe – kao živo biće – i iz jednog središta istodobno *s onu stranu* prostorno-vremenskoga svijeta *sve*, pa i sama sebe, učiniti predmetom svoje spoznaje.«¹⁸ Konačni ishod vlastitoga samonadilaženja, ili rada na razvoju vlastite osobnosti u kršćanskoj teologiji zove se svetost. Svetost je kruna čovječnosti, rascvala osobnost, najviša afirmacija ljudske osobe. Isus Krist je Osoba u najizvrsnijem smislu riječi koja je ikada kročila našom zemljom. Osoba bez premca koja nam objavljuje našu (pre)destinaciju i mogućnosti. Put svetosti kršćaninov je »stil života« čiji je program sadržan u nasljedovanju Krista, nasljedovanju koje ga vodi izlaženju iz sebe samoga (samonadilaženju), otvorenosti drugomu (altruizmu) i Drugomu (Bogu), štoviše, preobrazbi u Drugoga (*alter Christus*).

¹³ Usp. *Isto*.

¹⁴ Usp. Max SCHELER, *Ideja čovjeka i antropologija*, 57.

¹⁵ *Isto*, 52.

¹⁶ Toma AKVINSKI, *Summa Theologiae*, pars I, q. 29, a. 3.

¹⁷ Budući da nije od posebne važnosti za naš predmet istraživanja razlikovanje između modernoga poimanja osobe i njezina sličnoga, a opet ne identičnoga značenja u kristološkim i trinitarnim raspravama, ovdje se nećemo baviti spomenutim razlikama o kojima čitatelj više može pronaći u: Karl RAHNER – Herbert VORGRIMLER, *Teološki rječnik*, 385-389.

¹⁸ Max SCHELER, *Ideja čovjeka i antropologija*, 157.

Osoba je, da sažmemo, bremeniti pojam kršćanske antropologije s kojom stoji i pada zapadna kultura i kršćanska teologija. U cijelom zapadnom svijetu ne postoji pojam toliko bremenit značenjem kao što je pojam osobe. Kad bismo ga kojim načinom uklonili iz zapadne kulture, više ju ne bismo bili kadri shvatiti; ni njezinu filozofiju ni teologiju, etiku, medicinu, ljudska prava – ništa.

3. Čakre kao filozofsko-teološki ključ razumijevanja tantričke antropologije i nekih alternativnih iscjeliteljskih tehnika

3.1. Preliminarne napomene

Kao što je iz dosad izloženoga razvidno, pojam osobe predstavlja temeljni pojam zapadne (kršćanske) antropologije. Pojam je bremenit simboličkim i metaforičkim značenjem, štoviše, filozofskim i teološkim; postao je temeljem paradigme na kojoj počiva cjelokupna zapadna kultura. Eliminirati na neki način pojam osobe sa svim značenjima koja su tijekom povijesti s njime povezana, značilo bi onemogućiti ispravno shvaćanje cjelokupne povijesti Zapada.

Indijska tantrička antropologija, međutim, ne poznaje pojam osobe u zapadnjačkom smislu riječi. Kao svojevrsni ekvivalent zapadnjačkom pojmu osobe, kako ćemo kasnije pokazati, mogu se uzeti tantričke *čakre*¹⁹ koje, na Zapadu reinterpretirane, predstavljaju uporište mnogim alternativnim iscjeliteljskim tehnikama kao i strujanjima unutar široko rasprostranjenog fenomena *New Agea*.²⁰ Fenomenološki se može učiniti primjerenijim komparirati zapadnjački pojam osobe s indijskim pojmom *puruše*, osobito u značenju koje mu pridaju *Upanišade* (kao subjektu svijesti prirodnih bića), ali budući da je spomenuti pojam irelevantan za (pseudo)tantričku antropologiju kakvu susrećemo na Zapadu, a koja nas ovdje jedino zanima, mi se radije odlučujemo za sučeljenje pojmova *osoba* i *čakre*. Čakre su, izvorno, okosnica tantričke filozofsko-teološke antropologije.²¹ Pritom treba naglasiti da u tantričkoj tradiciji ne postoji fiziologija u zapadnoznanstvenom smislu riječi nego, moglo bi se reći, »mistična fiziologija« koja, ipak, nije lišena dubokih egzistencijalnih uvida

¹⁹ PAPINSKO VIJEĆE ZA KULTURU – PAPINSKO VIJEĆE ZA MEĐURELIGIJSKI DIJALOG, *Isus Krist – donositelj vode žive. Kršćansko promišljanje o »New Ageu«*, Split, 2003., prvi je crkveni dokument koji izrijekom spominje pojam *čakri* (točka 2.2.3.).

²⁰ Tema *čakri* objekt je zanimanja i samih komuna *New Agea*, poput Damanhur u Italiji, o čemu vidi u: Eugenio MENSI (ur.), *I Chakras*, Torino, 1988.

²¹ Usp. Mislav JEŽIĆ, »Čakre kao pojam tantričke yoge«, u: Josip BLAŽEVIĆ (ur.), *Crkva i medicina pred izazovom alternativnih iscjeliteljskih tehnika. Zbornik radova interdisciplinarnog znanstvenog simpozija, Zagreb, 13.-15. studenoga 2009, Zagreb, 2010., 202-217.*

izraženih mitskim jezikom simbola.²² Na filozofsko-teološkoj razini moguće je, s dužnim oprezom, uspostaviti svojevrsnu interkulturalnu/religijsku komparaciju između istočnjačke antropologije na bazi čakri i zapadne na pojmu osobe. Dodirna točka među tim dvama toliko različitim, pa i oprječnim motrištima jest utjelovljeni Sin Božji, Božja Riječ koja je, uzevši ljudsko tijelo, postala *concretum universale*, prvi, pravi i jedini »holistički liječnik«²³, u njemu kršćanstvo pronalazi zbližavajuću točku sa svim kulturama. Svjesni odabir Schele-rova interpretiranja pojma osobe, shvaćene kao poveznica između svijeta duha i materije²⁴, najbolja je podloga komparaciji s čakrama, imajući osobito u vidu širok raspon Schelerova osciliranja, od judeo-kršćanskoga teističko-personalističkoga svjetonazora do njegova evolucionističko-panteističkoga *deitasa*.

Istaknimo pravovremeno i prevladavajuću pogriješnu percepciju čakri na Zapadu kao »energetskih središta« fizičke prirode koja bi, navodno, bila smještena u određenim zonama ljudskoga tijela. Iako je ovo prevladavajuće mišljenje mnogih zapadnjaka, misionara joge i promicatelja alternativnih iscjeliteljskih tehnika, cijela tantrička tradicija tomu se suprotstavlja. Čakre su u ljudskom tijelu prisutne slično kao i pojam osobe. Drugim riječima, oba pojma su izvorno metaforičke, filozofsko-teološke prirode. Oni su različita interpretacija iskustava ljudskoga bića a pripadaju različitim kulturama i njih odražavaju. Budući da je percepcija čakri na Zapadu iskrivljena i podređena isključivo postizanju iscjeljenja te ovladavanju tajnim silama prirode (*siddhi*) želimo, makar ukratko, predstaviti njihovo izvorno značenje i njihove temeljne doktrinarne aspekte kako bismo bolje razumjeli srž problema alternativnih iscjeliteljskih tehnika.

Kao što papa Ivan Pavao II. ukazuje da raznorazna analitička razlučivanja (poput »naravno« i »nadnaravno«, »sveto« i »profano«), iako mogu biti korisna

²² Svrha ovog članka nije dokazivanje (ne)postojanja *čakri* (»mistične fiziologije«) u ljudskom tijelu što je, uostalom, s egzaktne aspekta danas nedokazivo, nego bavljenje njihovom interpretacijom. Vrijedno je ovdje iznijeti mišljenje M. Eliade, čuvenog eksperta za komparativnu povijest religija: »Iako su Hindusi razradili jedan kompleksan sustav znanstvene medicine, ništa nas ne primorava vjerovati da su se teorije o mističnoj fiziologiji razvijale u ovisnosti o toj objektivnoj i praktičnoj medicini, ili da su, barem, bile s njom u vezi. 'Suptilna fiziologija' se, vjerojatno, prije stvarala na temelju asketskih, ekstatičkih i kontemplativnih iskustava opisanih na onom istom simboličkom jeziku kozmologije i tradicionalnih obreda«, Mircea ELIADE, *Joga. Besmrtnost i sloboda*, Zagreb, 2003., 248.

²³ Igra riječi na engleskom *well-whole-holy* najbolje ukazuje na istinsko značenje antropološkoga holizma koje je shvatljivo prvenstveno kao sveobuhvatno gledanje na čovjeka koje ne može, a i ne smije, zapostavljati njegovu duhovnu, odnosno, soteriološku dimenziju.

²⁴ »Želimo također odrediti kao 'osobu' ono središte čina unutar kojega se duh pojavljuje u ograničenim sferama bića, jasno ga razlučujući od svih *funkcionalnih središta* »života«, koji se, promatrani s unutrašnje točke gledišta, također zovu »psihička središta«, Max SCHELER, *La posizione dell'uomo nel cosmo*, Roma, 1999., 143.

u teološko-moralnom promišljanju, ali se pri tome ne smije zaboraviti da je samo jedan tvorac sveukupne stvarnosti («svete» i «profane»), Bog, i da se one međusobno ne isključuju,²⁵ isto moramo primijeniti i na govor o čakrama i osobi. Oba pojma su višeznačna, u smislu da su u isto vrijeme i «sveta» i «profana», dakako, svaki u svojoj kulturi i religiji. Dok pojam osobe uključuje nadilaženje samoga sebe i otvorenost ljudskoga bića prema transcendenciji, ništa manje najviša čakra (*sahasrāra čakra*, pojmljena kao sjedište boga *Śive*) podrazumijeva ekspanziju svijesti i sjedinjenje ljudskoga i božanskoga, odnosno otvorenost prema transcendenciji.²⁶ Bilo indijski pojam čakri ili zapadnjački pojam osobe, oba su filozofsko-teološki pojmovi usmjereni prema Apsolutnome. Oba predstavljaju različiti način interpretacije iskustva ljudskoga bića svojstven pojedinoj kulturi.

3.2. Tantrički kontekst

Budući da čakre predstavljaju okosnicu hinduističke tantričke tradicije²⁷ za početak ćemo njihov opis predstavljati nekim generalnim tantričkim karakteristikama bez ambicije studiozna prikaza kompleksnosti tantrizma i njegovih specifičnosti.

Tantrizam, iz kojeg su čakre kasnije preuzete na Zapad i reinterpretirane, predstavlja jednu od glavnih struja indijskih religija, struju koja je imala utjecaj sve do kasne vedske književnosti i pridonijela oblikovanju svih indijskih sistema i religijskih kultova.²⁸ Dugo su vremena indolozi odbacivali tantrizam kao krivovjerni i nemoralni sustav čemu je pridonosio njegov mračni jezik simbola²⁹, no to je u novije vrijeme ispravljeno. Tantrizam je zagovornik »sakra-

²⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Veritatis Splendor – Sjaj istine. Enciklika o nekim temeljnim pitanjima moralnog naučavanja Crkve* (6. VIII. 1993.), Zagreb, 1998., br. 45.

²⁶ »Njegova nastamba [Śivina] je Satyaloka [svijet istine], koji se u ljudskom tijelu nalazi u perikarpu lotosova cvijeta od tisuću latica (*sahasrāra*), u najvišem moždanom centru«, Arthur AVALON, *Il potere del Serpente*, Roma, 1968., 40. Na drugom mjestu isti autor tvrdi da je *sahasrāra čakra* »najviše i specifično sjedište *Jīve*, duše«. Usp. Arthur AVALON, *Il potere del Serpente*, 131.

²⁷ Usp. Arthur AVALON, *Principles of Tantra*, London, 1914. – 1915; Michael von BRÜCK, *Tantra/Tantrismo*, u: Hans WALDENFELS (ur.), *Nuovo dizionario delle religioni*, Cinisello Balsamo, 1993., 945-951.; Michel DELAHOUTRE, *Tantrismo e tantra*, u: Paul POUPARD (ur.), *Grande dizionario delle religioni*, Assisi, 1990., 2070.

²⁸ Usp. Michel DELAHOUTRE, *Tantrismo e tantra*, 2070.

²⁹ Tantra je mnogim zapadnjacima alibi za spolnu razuzdanost iako iza njezine seksualne simbolike izvorno treba tražiti dublje duhovno značenje. »Spolnim odnosom dvoje ljudi doživljava transcendentalno sjedinjenje jedno s drugim i s kozmičkim poljem. Tako doživljavaju cjelovitost i integritet. (...) U času stapanja i doživljavanja orgazma, čovjek nadilazi granice koje mu nameće fizičko tijelo i svijest i uz pomoć ljubljenoga postiže jedinstvo, a time transcendentnost. Učitelji tantrve već su odavno upoznali transcendentalnu prirodu

mentalne« vizije stvarnosti, u smislu da svaki materijalni, psihički ili duhovni fenomen predstavlja simbol božanske stvarnosti i sredstvo izbavljenja (*moksa*). Dvije glavne struje predstavljaju *šivaistička* i *šaktistička* tantra, čiju pak sintezu predstavlja *kašmirski šivaizam*.

Tantrizam izlaže praksu postizanja oslobođenja (*moksa*), koja u početku bijaše više dualistička (*dvaita*) a kasnije više nedualistička (*advaita*). Tantrizam se usredotočuje na individualno ostvarenje, predstavlja se kao praktično ostvarenje (*sādhana*), utemeljen na konkretnom iskustvu, shvaćen kao sredstvo za postizanje savršenoga ostvarenja. Posredstvom joge, alkemije, slikama božanstava i/ili magijskim tehnikama, tantrizam sljedbeniku daje upute nadilaženja ljudske uvjetovanosti. On afirmira kult ženskih božanstava (kult božice majke) povezanih s obredima plodnosti, mantričkom magijom, šamanizmom itd. Više od filozofije tantrizam nudi praktično iskustvo oslobođenja ljudske ograničenosti (*moksu*), na dugom putu oslobođenja pridaje važnost tjelesnosti i dobroj fizičkoj kondiciji radi čega je, u zapadnjačkoj kulturi zdravizma, koja njeguje kult tijela, naišao na izvrstan prijam.

3.3. Alkemija u tantrizmu

Značenje *čakri* u tantrizmu možda ćemo najbolje razumjeti ako ih predstavimo u alkemijskom kontekstu *solve et coagula* (rastavi i sastavi), kojoj ekvivalent možemo pronaći u sanskrtskom *nivrtti* (neaktivnost) i *pravrtti* (aktivnost); uzlazni involucijski proces skupljanja (sastavljanja) zove se *nivrtti*, nasuprot silaznom evolutivnom procesu *pravrtti*³⁰, kojima prethodi svojevrsna tantrička protologija (ili *status naturae integrae*). Mistična tantrička antropologija čovjeka predstavlja kao svojevrsnu retortu (mikrokozmos) u kojoj se odvija alkemijski proces rastvaranja i sastavljanja svemira (makrokozmosa).

3.3.1. Status naturae integrae

Prvobitna supstancija, prema tantrizmu, prije svijeta pojavnosti, najviša stvarnost ili Brahman u svome čistom bitku, bijaše *neinkarnirana Čista Svijest*

---

seksa, te bi vodili ljubav kako bi postigli sjedinjenje s kozmičkim poljem. Seks je postao izraz njihove transcendentne ljubavi (...) potpuno značenje *ja jesam* na svim razinama kazualnosti. (...) Osobito je važno da čakre budu otvorene pri intimnim odnosima. Blokada samo jedne čakre dovoljna je da onemogući potpuno sjedinjenje«, Keith SHERWOOD, *Čakre. Kola života. Priručnik za harmoniziranje energetskih tijela*, Zagreb, 1996.

³⁰ Napomenimo usput i da alkemija hinduističkoga i budističkoga tantrizma korespondira s taoističkom alkemijom.

(*Paramātman*), odnosno *Bitak-Svijest-Blaženstvo (Sat-Cit-Ānanda)* ili, teološkim rječnikom, *Śiva-Śakti*, nerastavljivo sjedinjeni u najvišem iskustvu jedinstva (monizam). Međusobno nerastavljivi kao vatra od topline, stablo od sjene, ili mlijeko od bijele boje. To je potpuno iskustvo (*pūrna*) u kojemu, prema *Upaniśadama*, »Sebstvo poznaje Sebstvo i ljubi Ga«. Ovaj panteistički monizam pretpostavlja dvostruki aspekt iste *Svijesti*: transcendentalan, nepromjenjiv, statičan, muški i duhovan (*puruśa*) ili, teološkim terminom, *Śiva* (»ljubak«) te drugi, kreativan i promjenjiv aspekt, ženski energetsko-dinamičan (*prakṛti*), teološkim terminom *Śakti* (»moć«). *Śakti* je ženski energetski princip svemira koji se predstavlja u religioznom iskustvu kao *božanska pramajka (Magna Mater ili Mahādevī)*, dok ju *Śiva* negira kao objekt iskustva. Prije stvaranja svijeta, *Śakti* je, kao potencijalna statična energija, uspravna počivala omotana oko boga *Śive*. *Śakti* svijena oko *Śive* nazvana je i *Mahākundalī* (»Velika smotana moć«) kako bi se razlikovala od analogne moći nastanjene u individualnim tijelima, nazvane *kundalinī*. Ova riječ potječe od *kundala*, što znači »smotana« ili »sklupčana«. Govori se uobičajeno o smotanoj *Śakti (Kundalinī-Śakti)* zato što je slična zmiji (*Bhujangī*) koja kad odmara i spava počiva smotana a kad se probudi uspinje se spiralno. »*Kundalinī* je Božanska Kozmička Energija u tijelima.«³¹ »Velika božica *Kundalinī*, primordijalna energija Sebstva«³² je, kao takva, počelo svega³³, neka vrsta svedržeće sile, temelj svih stvari koja ispunjavajući i prožimajući sav svemir oživljuje i održava: »Ne postoji ništa, kako u ovome tako i na drugome svijetu, što bi bilo onkraj domene *Kundalinī*«³⁴. *Kundalinī* je, prema mističnoj tantričkoj antropologiji, smještena u korijenu kralježnice suptilnog tijela svakog čovjeka. U savršenom stanju individualna *Śakti (Kundalinī-Śakti)* ili »unutarnja žena«³⁵ ujedinjena je s velikom kozmičkom *Śakti (Mahākundalī)* koja je jedno sa *Śivom*, s kojim tvori jedinstvo (panteistički monizam). *Kundalinī* je, dakle, aspekt vječnoga Brahmana (*Brahmarūpā Sanātani*) s kojim je bez atributa (*nirgunā*) i s atributima (*sagunā*). U svome aspektu bez atributa (*nirgunā*) *Kundalinī* je čista Svijest (*Caitanyarūpinī*), samo Blaženstvo (*ānandarūpinī*). *Kundalinī-Śakti* prisutna u tijelima predstavlja *spavajuću moć*, ili *statično središte* oko kojega kruže sve forme egzistencije kao moć u pokretu. Ona se u svome kretanju, koje teži manifestaciji, otkriva kao svemir. *Kundalinī* je istovremeno i tvorac hinduističkoga »Trojstva« (*trimurti*) kao i izvor svih tjelesnih energija: »*Kundalinī* je statična forma stvarateljske energije u

³¹ Arthur AVALON, *Il potere del Serpente*, 11.

³² Nik DOUGLAS – Penny SLINGLER, *I segreti sessuali dell'Oriente. L'alchimia dell'estasi*, Roma, 2001, 41.

³³ Usp. Arthur AVALON, *Il potere del Serpente*, 16.

³⁴ Nik DOUGLAS – Penny SLINGLER, *I segreti sessuali dell'Oriente. L'alchimia dell'estasi*, 43.

³⁵ Isto, 41.

tijelima, koja je izvor svih energija, uključujući i *prāne* [...]. Ona je ta koja konzervira sva živa bića (tj. *Jīva*, *Jīvātman*) u svijetu posredstvom udisanja i izdisanja. [...] ...sve sile su zato u Njoj.«³⁶

Iz dosad izloženoga razvidno je da *prāna*, kao uostalom i sve druge »energije« (i ne samo one), svoj izvor imaju u božici *Kundalinī-Śākti* koja je, kako više puta rekosmo, *božanska Prastvarnost* iz koje je sve stvoreno. Ekvivalent *prāni*, koja u tantričkoj tradiciji predstavlja životni princip, u židovsko-kršćanskoj tradiciji, prema Avalonu, može biti jedino *rūah* ili Božji dah/duh.³⁷

Pojavni svijet je sastavljen od božanskoga »štofa«³⁸ pri čemu je materija, kojeg li paradoksa, u isto vrijeme božanski bitak i sjedište božanstva³⁹ a s druge strane, zahvaljujući samsaričkom kotaču reinkarnacije, obescijenjena kao puki reciklirajući materijal. Ljudsko tijelo kao mikrokozmos, prema tantri, korespondira sa svemirom kao makrokozmosom, pri čemu će doći do njihova poistovjećivanja (stapanja): »Nijedan *jogi* ne traži 'Nebo', nego sjedinjenje s onim što je izvor svih svjetova«⁴⁰. Izvor svih svjetova, kao što smo ranije kazali, jest primordijalna supstancija, Posljednja stvarnost, *neinkarnirana Čista Svijest (Paramātman)*, odnosno Bitak-Svijest-Blaženstvo (*Sat-Cit-Ānanda*), ili *Śiva-Śākti*, odnosno »Božanska Energija« *Kundalinī*: »To je *Śākti* zvana *Kundalinī* koja je vječno uposlena u stvaranju svemira. Tko ju upozna više se neće, kao dijele, vraćati u majčinu utrobu, niti trpjeti starost. Zapravo više neće ulaziti u *samsāru*, svijet transmigracije.«⁴¹ Tantrička soteriologija i »mistična medicina« na bazi čakri, postaje već sada razvidno, nerastavljivo se isprepliću.

Nakon kratkog prikaza tantričke »protologije«, onoga što je prethodilo pojavnom svijetu, izložiti ćemo proces *inkarnacije Svijesti (Jīvātman)*, odnosno manifestaciju *Paramātmana* u pojavnom svijetu, u alkemiji predstavljenom kao silazni proces, evolucija ili, na sanskrtnu, *pravṛtti*.

³⁶ Arthur AVALON, *Il potere del Serpente*, 21.

³⁷ »Bogato teološko značenje pojmova 'rūah' i 'pneūma', razrađenih u semitskoj i grčkoj kulturi, svoj ekvivalent pronalazi u vitalnom dahu Veda 'prāna' koji djeluje 'u dubinama *atmana*, u kojemu su dubine duše ista dubina', Michael FUSS, »Lo Spirito di Dio nell'Induismo«, u: *Lateranum*, 64 (1998.), 433-434.

³⁸ Paulo Coelho, upućeni alkemičar, to će najbolje izreći riječima: »Svijet je samo vidljivi dio Boga. A u njemu alkemija znači prenositi duhovno savršenstvo na materijalnu razinu«, Paulo COELHO, *Alkemičar*, Zagreb, 1998., 131.

³⁹ Prema Avalonu *Kundalinī* je *Śabdabrahman* ili Logos u tijelima. Usp. Arthur AVALON, *Il potere del Serpente*, 21.

⁴⁰ *Isto*, 16.

⁴¹ *Isto*, 139.

3.3.2. Silazni proces (evolucija, pravrtti)

Prvobitna stvarnost, statična po naravi, iz koje je kasnije započelo stvaranje, prema tantrizmu, zove se *Paramātman* ili *neinkarnirana Čista Svijest*. Ona će na Zapadu, osobito u ambijentu *New Agea*, pogriješno biti prozvana »božanska energija«. Tom terminologijom vrve alternativne iscjeliteljske tehnike a da, često, ni ne znaju da su (»energije«) teološkoga (tantričkoga) a ne fizičkoga podrijetla. Artur Avalon o naravi *prauzročne Svijesti*, piše: »'Svijest' nije pojam organskog podrijetla, i nema ništa s fiziološkim pojmom energije koji predstavlja unutarnji introspektivni aspekt. Svijest u sebi je *Ātman*.«⁴² Uočavamo ovdje da pojam »božanska energija«, toliko rasprostranjen na Zapadu, u svom temelju ne predstavlja nikakvu prirodnu fizičku energiju, nego metafizičku stvarnost, *Svijest* koju emanira sam *Brahman*. Silazni proces (*coagula*), da se poslužimo alkemijskim jezikom, započinje kad prvobitna supstancija (*Puramātman*) započne svoj evolutivni proces. Nalazimo se pred upravo diviniziranim evolucijom, također široko rasprostranjenom na Zapadu. U korijenu ove teorije počiva panteistički monizam ili, radije, dualistički monizam, koji Avalon ilustrira slikom graha: »Riječ je o nedjeljivom jedinstvu aspekta dualnosti, koji je u tantrizmu predstavljen slikom zrna graha (*Chanaka*), koje ima dva sjemena tako tijesno sjedinjena da izgledaju kao jedno, izvana obavijena ljuskom.«⁴³ Dva sjemena su *Śiva* i *Śakti* a ljuska je *māyā* (iluzija). Kada se razdvoje započinje stvaranje.

Što pokreće prvobitnu stvarnost da započne proces razdvajanja (stvaranja)? Prema tantrizmu to nije nikakav osobni Bog, nego u *neinkarniranoj Čistoj Svijesti* spontano se rodi želja za manifestacijom u svijetu formi, za užitkom forme. »Svijetovi postoje jer u svojoj sveukupnosti žele postojati. Svaki pojedinac postoji jer njegova volja želi zemaljski život. Zato je sjeme svijeta zajednička ili kozmička volja koja naginje manifestaciji života, životu oblika i užitka. Na kraju perioda mirovanja, koji predstavlja Rastvaranje, to sjeme dozrijeva u Svijesti.«⁴⁴ »Zahvaljujući zrenju *karme*, stiže vrijeme stvaranja, *gune* se pokreću.«⁴⁵

Sveukupna stvarnost dio je ili inkarnirana forma (*Jīvātman*) jedne *Univerzalne Svijesti* (*Paramātmana*) koja je neograničena. Svemir je, dakle, ograničeni *Bitak-Svijest-Blaženstvo*. Budući da je sva egzistencija inkarnirana *Univerzalna Svijest* (*Jīvātman*), proistječe logičan zaključak kako je i sveukupna egzistencija više ili manje svjesna. Čitav univerzum je kreativna imaginacija Vrhovnog

⁴² *Isto*, 89.

⁴³ *Isto*, 31.

⁴⁴ *Isto*, 37.

⁴⁵ *Isto*, 49.

Mislioca svemira. Prema tantrizmu sveukupno postojanje posjeduje neku vrstu inteligencije, cijela stvarnost prožeta je »kozmičkim mozgom« koji je, u osnovi, *Čista Svijest* ukoliko je *Bitak-Svijest-Blaženstvo (Sat-Cit-Ānanda)*. Iz rečenoga proistječe i da je stvarnost božanska (panteizam), jer je manifestacija božice *Śākti* nerastavljivo sjedinjene s bogom *Śivom*. Štoviše, čak ni hinduističko »Trojstvo« (*trimurti*) ne bi predstavljalo ništa drugo nego različita stanja svijesti: »*Brahmā, Visnu i Śiva* imena su funkcija iste Univerzalne Svijesti koja djeluje u nama.«⁴⁶ U navedenim okvirima određene struje suvremene psihologije, osobito jungovske⁴⁷, zbližavaju se s istočnjačkom filozofijom pri čemu podliježu zabludi mesalijanizma, odnosno, poistovjećivanja milosti Duha Svetoga »s psihološkim iskustvom njegove prisutnosti u duši«⁴⁸. Vidljivi i nevidljivi svijet, prema tantrizmu, samo su dva obraza iste božanske Svijesti: »Jedna pod aspektom dualnosti, Svijest je transcendentna i imanentna. Transcendentalna Svijest zove se *Paramātmān*. Svijest inkarnirana u duhovno i materiju naziva se *Jīvātman* (individualne duše inkarnirane u tijelima). U prvom slučaju Svijest je bez oblika, u drugome ima oblik. Budući da je Svijest po sebi lišena oblika, oblik je učinak njezine Moći (*Śākti*).«⁴⁹

Śākti je, kako proizlazi iz dosad rečenoga, neposredni izvor duhovnosti, života, i materije. Najkraće rečeno, *Śākti* je izvor svega stvorenoga, »energetski aspekt Duha«⁵⁰, »kozmička energija«⁵¹, od koje je sastavljen kako mikrokozmos tako i makrokozmos. U evolutivnom procesu *Śākti* kao *Māyā* zakriva Svijest⁵² i prouzrokuje iskustvo svijeta. *Māyā* se može shvatiti kao »forma bez forme«⁵³. *Māyā Śākti* preobražava Sve (*pūrna*) u ne-Sve (*apūrna*), beskonačno u konačno, bezoblično u oblično itd. *Māyā* je, dakle, sila koja reducira, skriva i negira. Negira savršenu *Svijest* koja je *Najviša stvarnost*. U konačnici *Māyā (Śākti)* je jedno sa *Śivom* ili istom *Univerzalnom sviješću*, u protivnom ne bi mogli biti jedno s *Brahmanom*. Ples *Śive* (ili *Śākti*) stvara svjetove, koji su čista obmana (*Māyā*),

⁴⁶ *Isto*, 23.

⁴⁷ »Jungovo otkriće psihologije religijskih simbola nesumnjivo je vrlo značajno, no u čitavom tom fokusiranju na čovjekov unutarnji život postoje zbiljske opasnosti da se psihološko iskustvo čovjekova religijskog nesvjesnog zamjeni za autentično religiozno iskustvo koje dolazi putem transcendentnog Boga koji djeluje u povijesti«, Paul C. VITZ, *Psihologija kao religija. Kult samoobožavanja*, Split, 2003., 20.

⁴⁸ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Istočnjački oblici meditacije i kršćanska molitva. Pismo Kongregacije za nauk vjere biskupima o nekim aspektima kršćanske meditacije, u: *Svesci* (1990.) 68-69, 9.

⁴⁹ Arthur AVALON, *Il potere del serpente*, 46.

⁵⁰ *Isto*, 26.

⁵¹ *Isto*, 36.

⁵² *Isto*, 48.

⁵³ *Isto*, 29.

i razara ih uzrokujući resorpciju u nediferencirani Apsolut. »*Māyā* dijeli sjedinjenu svijest na način da je objekt percipiran kao različit od samoga sebe, odnosno raspršen u mnogostrukim objektima svemira.«⁵⁴ Prividna razjedinjenost *Prasvijesti* izražena je alkemijskim pojmom *coagula*, ili silaznim procesom neinkarnirane *Čiste Svijesti*.

3.3.3. Uzlazni proces (involucija, *nivritti*)

Neinkarnirana Čista Svijest (Paramātman) sada je inkarnirana (*Jīvātman*) zbog čega se osjeća stiješnjenja u materiji, kao utamničena te ima jak poriv vratiti se u svoje prvobitno stanje, stanje *neinkarnirane Čiste Svijesti (Paramātmana)*. Gdje završava rastvoreni svemir? Povlači se u *Śākti*, čija je projekcija bio. »Reducira se na matematičku točku kojoj nedostaje bilo kakva veličina.«⁵⁵ Ovaj proces reintegracije, alkemijskim jezikom, *solve*, pojedinac postiže jogom, koja predstavlja način sjedinjenja s praiskonskim izvorom: »Nijedan *jogi* ne traži 'Nebo', nego sjedinjenje s onim što je izvor svih svjetova«⁵⁶. »Postupak joge je povratak Izvoru, nasuprot stvaranju koje polazi od Izvora. [...] Budući da je u ljudskom tijelu mozak mjesto Izvora, u njemu se nalazi najviša manifestacija Svijesti, sjedište duhovnoga je između obrva i sjedišta materije u *pet centara koji su raspoređeni od grla do korijena kičmene moždine*. Put povratka kreće iz ove točke, različite vrste materije rastvaraju se jedna u drugu, zatim u mentalno, potom u Svijest.«⁵⁷

Iz gornjeg teksta je razvidno da je *pet centara koji su raspoređeni od grla do korijena kičmene moždine*, ili *čakre*, u kojima uzlazni proces ima svoj početak, povratak izvoru svijetu, ili *laya* (rastvaranje), što je i sinonim za *samādhi*, konačni cilj joge. U navedenim okvirima otkrivamo i važnost joge u tantrizmu, ona je »metoda povratka na početak«⁵⁸, što ćemo pokazati u daljnjem izlaganju, pritom ne propuštajući uočiti soteriološku sličnost koja postoji između joge i alkemije, na što ukazuje i M. Eliade: »Odnosi između joge i alkemije mogu se lako shvatiti ako imamo u vidu soteriološku prirodu tih dviju tehnika. Obje eksperimentiraju na 'duši', rabeći ljudsko tijelo kao laboratorij; svrha je: 'pročišćavanje', 'usavršavanje', konačna transmutacija.«⁵⁹

⁵⁴ Isto, 34.

⁵⁵ Isto, 35.

⁵⁶ Isto, 16.

⁵⁷ Isto, 70.

⁵⁸ Isto, 26.

⁵⁹ Mircea ELIADE, *Joga. Besmrtnost i sloboda*, Zagreb, 2003., 302.

3.4. Joga

Iz alkemijske perspektive joga je metoda reintegracije, odnosno, »metoda povratka na početak«⁶⁰. Joga je, dakle, tehnika povratka u prvobitno stanje (*Paramātman*) koje je prethodilo stvaranju (*Jīvātman*). Turbulentni svijet aktivnosti počiva na statičnoj osnovi. Ova polarizacija na statično (*purusa*) i kinetičko (*prakṛti*) obilježje je i svake individualne svijesti. Svrha joge je spomenuti dualizam (re)integrirati u praiskonski monizam, ili *neinkarniranu Čistu Svijest* (*Paramātman*).⁶¹

Pođimo od konstatacije da se sve stvari rastavljaju na ono iz čega su sastavljene. Svrha joge je rastavljanje (*laya*) *inkarnirane individualne svijesti* (*Jīvātman*), koja je konstitutivni temelj osobe, kako bi ju vratila u praiskonsko stanje prije stvaranja, *neinkarniranu Čistu Svijest* (*Paramātman*). »Iluzorno sjedinjenje između dvoje slično je slijepcu; nesvjesna ali aktivna *prakṛti* (*acetana*) koja na svojim plećima nosi hromog, i svjesna ali neaktivna *purusa* (*cetana*): iz ovog sjedinjenja čovjeku proistječu sva zla, jer ga ono navodi da smatra vječnim, čistim i blaženim ono što je, u stvari, nestalno, nečisto i bolno i s njime se identificira. Smisao joge je upravo eliminacija tog sjedinjenja između subjekta i objekta, prepoznavajući njegovu iluzornost pomoću razlučujuće spoznaje (*viveka*) koja se postiže praksom osam *anga*. Oslobođenje koincidira sa stanjem izolacije (*kaivalya*) *puruse*, zahvaljujući kojemu *prakṛti* dokida svaki oblik aktivnosti.«⁶²

U tantričkom učenju *Čista Svijest* je sinonim za *Śivu*, s njegovom moći *Śākti* koji, u svome praiskonskom stanju, tvore savršeno jedno (praiskonski monizam). *Śākti* je *Velika Majka Univerzuma* koja, kao *vitalna sila*, prebiva u najnižem predjelu ljudskoga tijela mistične fiziologije, u korijenu kralježnice (*mūlādhāra čakre*), kao što je *Śiva* nastanjen u najvišem cerebralnom centru nazvanom *sahasrāra čakra*. Cilj joge je međusobno ujedinjenje *Śive* i *Śākti* u tijelu jogina (*sādhaka*) koje ima funkciju retorte u alkemijskom procesu.⁶³ Postignuto sjedinjenje je *laya* ili rastavljanje, suprotno od *sṛsti* ili involuciji Duha u mentalno i materiju. U tom motrištu nema prostora kršćanskom shvaćanju stvaranja *ex nihilo*, kao ni distinkciji između Stvoritelja i stvorenja. *Unio mystica* u kršćan-

⁶⁰ Isto, 26.

⁶¹ Usp. Isto, 36.

⁶² Stefano PIANO, *Enciclopedia dello yoga*, Torino, 2002., 269.

⁶³ Alkemija poznaje svoju evoluciju, od primitivnog traganja za »kamenom mudraca« kojim će moći pretvoriti neplemenite kovine u zlato i »eliksira besmrtnosti« kojim bi izliječila sve bolesti i osigurala vječnu mladost i dug život, pa do »spiritualne alkemije«. Dok je u kemijsko-alkemijskom procesu posuda bila laboratorijska retorta, u ovoj potonjoj, »spiritulanoj alkemiji«, posuda je sam alkemičar.

stvu opisana je kao *extaza*, izlazak »iz« sebe, odnos s drugim, dok je u alkemij-skom procesu posrijedi sjedinjenje s izvorom, rastapanje u prapočelu, gubitak identiteta ili, u jogi, *enstaza* (Eliadov prijevod sanskrtskog pojma *samādhi*), koji označava ostajanje »u« sebi, odsutnost odnosa.

Ni jedan jogin, kao što smo kazali, ne traži Nebo, nego sjedinjenje sa izvorom svega. To je razumljivo ako se ima na umu da su, prema tantričkoj doktrini, ljudska i božanska narav istobitne. Proces reintegracije među njima, ili *samādhi*, rezultat je napora brojnih ranijih života na zemlji (samospasenja), jer svi ne uspijevaju postići stadij oslobođenja za vrijeme jednog života: »Kaže se da samo jedan na tisuću od onih koji pokušaju [postići oslobođenje] uspije postići.«⁶⁴ »Prema indijskom shvaćanju, uspjeh (*siddhi*) u jogi plod je iskustava mnogih ranijih života. *Kundalinī* mora biti stupnjevito uzdizana od jednog centra do drugoga dok ne postigne Lotos mozga. Potrebno vrijeme varira od individue do individue: općenito traje godinama, iznimno, mjesecima.«⁶⁵

Cilj joge je razbuditi uspavanu *Kundalinī Śākti* u *mūlādhāra čakri* i podići ju u *sahasrāra čakru*. »Jogin postiže ono što je cilj i motiv njegova truda: prestanak novih rođenja«⁶⁶. Prostituiraju jogu svi oni, piše Avalon, koji ju eksploatiraju u bilo koje druge svrhe izuzev spomenute.⁶⁷ Svrha je joge religiozne naravi, reintegracija, odnosno povratak na početak⁶⁸, ili postizanje praiskonskoga jedinstva: *status naturae integrae*. Primjena joge u čisto terapijske svrhe njezina je profanacija i desakralizacija. »Indijac koji prakticira ovu ili bilo koju drugu vrstu duhovne joge redovito to ne čini iz kurioziteta prema okultizmu ili iz želje za postizanjem 'astralnih' iskustava ili slično. Njegov je stav u ovom i drugim slučajevima bitno religijskoga karaktera, utemeljen na čvrstoj vjeri u *Brahmana* i nadahnut neizmjernom željom sjediniti se s Njime, što je Oslobođenje.«⁶⁹

3.5. Čakre u tantričkoj tradiciji

Čakre izvorno potječu iz tantričkog hinduizma. Makar postoje različiti sistemi čakri mi ćemo se u našem prikazu njihove kompleksnosti ograničiti na Artura Avalona, pseudonim sir Johna Woodroffa (1865. – 1936.), koji je općenito smatran najeminentnijim posrednikom učenja o čakrama na Zapadu. Njegova

⁶⁴ Arthur AVALON, *Il potere del serpente*, 28.

⁶⁵ *Isto*, 22.

⁶⁶ *Isto*, 22-23.

⁶⁷ *Isto*, 19.

⁶⁸ *Usp. Isto*, 26.

⁶⁹ *Isto*, 19.

djela plod su suradnje s brojnim indijskim učiteljima i učenjacima s kojima je bio u kontaktu za vrijeme svoga tridesetogodišnjega boravka u Indiji.⁷⁰

Sanskrtski pojam čakra označava »krug« ili »središte« u suptilnom tijelu mistične antropologije. Prema Avalonu čakre »ukratko mogu biti definirane kao suptilna središta aktivnosti, u tijelu *Śākti* ili Sila različitih *tattva* ili principa koji konstituiraju tjelesne ovoje.«⁷¹ Ili, na drugom mjestu: »Čakre su tjelesni centri svijeta diferencirane pojavnosti, s njihovim grubim i suptilnim tijelima proizašlim iz njihova kauzalnog tijela, i njihovih triju razina svijesti u budnosti, snu i snu bez snova.«⁷² Jedan drugi autor sljedećim riječima opisuje čakre: »Čakre su centri vitalne snage na različitim razinama iskustva ili svijesti u ljudskom organizmu.«⁷³

Filozofsko-teološka antropologija (ili »mistična fiziologija«) tantričke joge poznaje šest »energetskih« centara (kasnije na Zapadu proizvoljno identificiranih s plexusima u fizikalnoj anatomiji⁷⁴) koje smatra sjedištima »božanske energije«, odnosno, energetsko-dinamične *prakrti* ili *Śākti*, kojima se pridružuje sedma čakra smještena u mozgu. Prvih šest čakri poredano je uzduž kralježnice– »stabla života« (*axis mundi*) smještenog usred vrta ljudskoga tijela – koje su sjedišta božice *Śākti*, dok je sedma čakra, smještena na vrhu glave, sjedište boga *Śive*. Glavni sanskrtski izvori na ovu temu, kao *Hathayoga-pradīpkā* i *Satcakra-nirūpana*, donose opširan i detaljan prikaz bogate simbolike pojedinih čakri koji ćemo ovdje, oslanjajući se na Avalona, ukratko sažeti, počevši opis od najniže prema najvišoj čakri.

1) *Mūlādhāra* čakra je korijen svih *nādīja* (mističnih »vena«) i *susumne*⁷⁵. U njoj »se stvarateljica *Śākti*, završivši svoj rad, vraća u stanje odmaranja uzevši ime *Kundalinī*«⁷⁶. Smještena je u korijenu kralježnice između genitalija i anusa, u *suptilnom centru* okultne antropologije. *Mūlādhāra* čakra je opisana kao lotos s četiri latice krvavo crvene boje; element joj je zemlja (*prthivī*), mantra *Lam*

⁷⁰ Avalonova glasovita djela o predmetu koji nas zanima postala su klasici: Arthur AVALON, *The Serpent Power*, Madras, 1950.; Arthur AVALON, *Principles of Tantra*, London, 1914. – 1915.; Arthur AVALON, *Shakti and Shakta*, Madras, 1929.

⁷¹ Arthur AVALON, *Il potere del Serpente*, 86.

⁷² *Isto*, 110.

⁷³ Peter RENDEL, *Introduzione ai chakra. L'anatomia occulta e l'espansione della coscienza*, Roma, 1993, 10.

⁷⁴ Prvi pokušaj komparacije tantričkih čakri i plexusa u anatomiji zapadne medicine ponudio je Vasant G. RELE, *The Mysterious Kundalini: The Physical Basis of the »Kundalini-Hatha-Yoga« According to Our Present Knowledge of Western Anatomy and Physiology*, Pomeroy, 1960.

⁷⁵ Usp. Arthur AVALON, *Il potere del Serpente*, 96.

⁷⁶ *Isto*, 44.

a njezini bogovi su *Brahman* i *Dakīnī*. Korespondira s planetom Merkurom i utječe na osjetilo mirisa.

2) *Soādhīsthāna* *čakra* simbolizira lotos sa šest latica svjetlo crvene boje. Smještena je u području muškog spolnog organa. Element joj je voda (*āpas*), mantra *Vam* a bogovi *Višna* i *Rākinī*; korespondira s Venerom a utječe na osjetilo ukusa.

3) *Manipūra* *čakra* smještena je u središtu kralježnice na području pupka. Simbolizira ju plavi ili pozlaćeni lotos s deset latica. Element joj je vatra (*tejas*), boja žuta, mantra *Ram* a bogovi *Lākinī*, *Agni* i *Rudra*. Korespondira s Marsom i utječe na osjetilo vida.

4) *Anāhata* *čakra* je »velika *čakra* u srcu svih bića«⁷⁷ smještena u području srca, ali u sredini grudi. Upravo u ovoj *čakri* prebiva *purusa* (*Jīvātman*). Karakterizira ju mogućnost donošenja odluka onkraj stvaranja *karme*. Ona je, zapravo, most između tri niže i tri više *čakre*. Niže *čakre* su u odnosu s instinktima dok gornje tri predstavljaju višu ljudsku svijest. Simbolizira ju lotos svjetlo crvene boje s dvanaest latica. Element joj je zrak (*vāyu*), boja dima (zelena), mantra *Yam* a bogovi *Īśāna* i *Kākinī*. Korespondira s Jupiterom a utječe na osjetilo dodira.

5) *Viśudha* *čakra* smještena je u središtu kralježnice u području grla. Simbolizira ju lotos sa šesnaest latica tamno sive ili zlatno žute boje. Element joj je eter (*ākāśa*), mantra *Ham*, bogovi *Śākinī* i *Sādaśiva*. Korespondira sa Saturnom i utječe na sluh.

6) *Ājnā* *čakra* »ovako je nazvana zato jer se ovdje prima, odozgor, naredba (*ājnā*) Gurua«⁷⁸. Smještena je u središtu kralježnice u području između obrva, poznatom i kao mitsko »treće oko«. Simbolizira ju blistavi bijeli lotos s dvije laticе. Mantra joj je *Om*, bogovi *Paramaśiva* i *Hākinī* a korespondira s Uranom. »Iz perspektive više joge ništa uistinu značajno ne postiže se dok se ne stigne do *ājnā* *čakre*.«⁷⁹

7) *Saḥaśhrāra* *čakra* (kotač s tisuću zraka), također je nazvana *brahma-sthāna* (sjedište *Brahmana*), *brahma-randhra* (*Brahmanova* šupljina), *nirvāna* *čakra* (*čakra nirvāne*) ili *sahaśhrāra padma* (lotos s tisuću latica). Prethodnim šest *čakri* treba dodati ovu sedmu koja kompletira i u isto vrijeme transcendiraju prijašnjih

⁷⁷ Isto, 102.

⁷⁸ Isto, 108.

⁷⁹ Isto, 22.

šest čakri suptilne fiziologije tantričke joge. *Sahasrāra* *čakra* je sjedište boga *Śive*: »Njegovo [*Śivino*] sjedište je *Satyaloka* (svijet istine), koje se u ljudskom tijelu nalazi u sjemenom omotaču lotosova cvijeta s tisuću latica (*sahasrāra*), u najvišem središtu mozga.«⁸⁰

U šest prvih čakri smješteno je pedeset sanskrtskih slova, a pomnožena s dvadeset daju zbroj tisuću, svih sadržanih u *sahasrāra* *čakri* koja se radi toga i zove lotosov cvijet s tisuću latica.⁸¹

Sahasrāra *čakra* simbolizirana je izokrenutim lotosom smještenim iznad glave, s tisuću latica lišenih boje (jer se to središte nalazi onkraj svijeta boja i oblika). Zašto tisuću? »'Tisuću' je ovdje, vjerujem, samo simbol veličine«⁸² (1000 latica = 50 x 20). Mantra ove *čakre* je *Om*, a bog *Śiva*. Prema indijskoj mističnoj fiziologiji vrh glave je daleko iznad »astralne« razine. Tamo se postiže *samādhi* ili sjedinjenje s Najvišom Svijesti⁸³, što je simbol apsolutne slobode ili *mokse*. *Sahasrāra* *čakra* je »najviše i specifično sjedište *Jīve*, duše«⁸⁴. Kad se uspavana energija *Kundalinī* u *mūlādhāra* *čakri* (smještenoj na visini međice) probudi, gdje je drijemajući mirovala, uspinje se do *sahasrāra* *čakre*, gdje počinje vibrirati na nezamislivo visokoj frekvenciji. *Sahasrāra* *čakra*, koja se nalazi na vrhu glave, ili malo iznad, mjesto je susreta boga *Śive* s njegovom »Energijom« (božicom *Śākti*); događaj koji, s metafizičkoga motrišta, koincidira sa stanjem praznine ili ne-bivovanja, koji je prethodio stvaranju svemira, stanje koje dopušta joginu neizrecivo nadilaženje ljudskoga stanja. Postizanje otvaranja ove *čakre* predstavlja indijski vrhunac *duhovne evolucije*, zahvaljujući kojemu čovjek prevladava ljudska ograničenja.

Jednako kao i pojam *osobe*, tako je i pojam *čakri*, bremenit bogatim metafizičkim značenjem i pretpostavlja eksplicitnu otvorenost transcendenciji. »Onaj tko je uistinu i potpuno spoznao *sahasrāra* više se ne rađa u *samsāri*, jer pomoću te spoznaje, oslobodio se svih spona koje su ga u nju okivale. Njegov zemaljski boravak ograničen je na već započeto ali još nedovršeno odrađivanje *karme*. On posjeduje sve *siddhi*, slobodan je iako nastavlja živjeti (*Jīvanmukta*), i kada se njegovo fizičko tijelo rastvori, postići će netjelesno oslobođenje (*moksa*) ili *Videha Kaivalya*.«⁸⁵

Prema indijskoj tradiciji ovih šest (ili sedam) *čakri* su najvažnije. »Ovdje predstavljene čakre, njih šest, glavne su, ali zaista postoji preduga lista *čakri* ili

⁸⁰ *Isto*, 40.

⁸¹ Usp. *Isto*, 137.

⁸² *Isto*, 15.

⁸³ Usp. *Isto*, 16.

⁸⁴ *Isto*, 131.

⁸⁵ *Isto*, 123.

Ādhāra, kako ih neki zovu. U jednom modernom djelu, na sanskrtu naslovljenom *Advaitamārtanda*, autor ih spominje dvadeset.⁸⁶ Drugdje, u tradiciji joge, spominje ih se 88 000 sekundarnih, rasprostranjenih po raznim dijelovima tijela⁸⁷, koje nisu ušle u kanonski popis (*čakra* ruku, nogu, lakata, koljena)⁸⁸. M. Fox⁸⁹ ih, metaforički, uspoređuje sa sedam glavnih grijeha i sedam sakramenata dok ih, spomenimo i to kao kuriozitet, G. Vanucci psihologizira⁹⁰: »Ustvari, ovi suptilni centri su u mozgu, ali ih percipiramo lokalizirane u nekim predjelima tijela; kao što kad nas boli gležanj znamo da je stvarna percepcija bola u mozgu, tako percipiramo i ove centre u onim zonama živčanog sustava s kojim su povezani, iako bi bili smješteni u samome mozgu. S praktične točke gledišta, koncentracija na njih izvodi se kao da bi bili stvarno smješteni u korijenu kičmenog stupa, na visini pupka, srca, čela, vrha lubanje itd.«⁹¹

Avalon se kritički osvrće na neke moderne indijske autore koji simplificiraju interpretaciju *čakri*, reducirajući ih na čisto fiziološki aspekt. *Čakre* pripadaju tantričkoj filozofsko-teološkoj antropologiji i, kao takve, ne mogu se reducirati na područje puke fiziologije, u smislu zapadne znanosti: »Najprije želim dodati kako su i neki moderni indijski pisci sami pridonijeli konfuziji pogrešnog poimanja *čakri*, opisujući ih s čisto materijalističkoga i fiziološkoga vida. [...] Fiziologija ne poznaje *čakre* kao središta svijesti, ni aktivnosti *Sūksma Prāna-vāyu*, ili suptilne vitalne sile, iako oni nisu bez odnosa s fiziologijom. Vrlo je lako da oni koji se okreću samoj fiziologiji ne nađu ono što žele.«⁹² »*Čakre* nisu dio fizičkog tijela, pažnja je na suptilnim centrima, sa Sviješću koja je u njima, premda su ti centri tijesno povezani sa fizičkim tjelesnim funkcijama.«⁹³

Iz dosad rečenoga proizlazi jasan zaključak da moramo razlikovati izvorno shvaćanje *čakri* u tantrizmu od njihove (re)interpretacije na Zapadu čijem širenju osobito doprinosi pojava misionara *New Agea*, poput C. Myss koja, u

⁸⁶ *Isto*, 128.

⁸⁷ Usp. Kalashatra GOVINDA, *Atlas čakri. Put k zdravlju i duhovnom rastu*, Zagreb, 2003., 16.

⁸⁸ Usp. Stefano PIANO, *Enciclopedia dello yoga*, 80.

⁸⁹ Usp. Matthew FOX, *Sins of the Spirit, Blessings of the Flesh*, New York, 1999.

⁹⁰ Pokušaj psihološkoga tumačenja *čakri* susrećemo još kod Junga u djelu: Sonu SHAM-DASANI (ur.), *The Psychology of Kundalini Yoga. Notes of the Seminar given in 1932 by C.G. Jung*, New Jersey, 1996. Psihijatrijski pristup istom predmetu obrađuje psihijatar i oftalmolog, dr. Lee Sannella, utemeljitelj Kundalini klinike u San Franciscu. Usp. Lee SANNELLA, *The Kundalini Experience. Psychosis of transcendence?*, Lower Lake, California, 1987. Najveću pomutnju unio je Philip St. Romain, uspoređujući kundalini s kršćanskom duhovnošću u djelu: Philip St. ROMAIN, *Kundalini energy and Christian Spirituality. A Pathway to Growth and Healing*, New York, 1991.

⁹¹ Giovanni VANUCCI (ur.), *Lo joga cristiano. La preghiera esicasta*, Firenze, 1978., 17-18.

⁹² Arthur AVALON, *Il potere del Serpente*, 14.

⁹³ *Isto*, 19.

svojoj knjizi *Anatomija duha*, piše: »Mi imamo u sebi svete spise. Mi sadržimo ono što je Božansko. Mi smo to Božansko. Mi smo crkva, sinagoga, ašram. Nije nam potrebno ništa drugo, osim sklopiti oči i osjetiti energiju sakramenata, sefirota i čakri, kao izvore naše moći – kao energiju koja napaja našu biologiju. Ironično, jednom kada shvatimo materijal od kojega smo sazdani, nemamo drugog izbora osim živjeti duhovnim životom.«⁹⁴

Komercijalizacija čakri na Zapadu pridonijela je njihovoj reinterpetaciji (sekularizaciji) koja je različita od njihova izvornoga značenja u tantrizmu. Izvorno su čakre okosnica tantričkoga naučavanja i kao takve imaju soteriolški karakter koji je nepomirljiv s kršćanskom soteriologijom.

4. Komparativni kontekst

Iz dosad rečenoga razvidno je da su pojmovi »osoba« i »čakre« impregnirani metafizičkim značenjima. Svaki je od njih inkorporiran u vlastitu filozofiju, teologiju, soteriologiju, kulturu i, na koncu, medicinu. Riječ je o dvjema različitim antropologijama iza kojih stoje različite i međusobno autonomne (i suprotstavljene) paradigme. Obje antropologije su filozofsko-teološki interpretirane s aplikacijama na sva sociokulturološka područja. Svaka predlaže autonomni »stil života« koji je odraz vlastitih iskustava pojedinih tradicija i filozofsko-teoloških promišljanja. Zajednička metafizička (soteriolška) orijentiranost, koja nam daje osnovu da ih kompariramo, opire se prevladavajućem zapadnjačkom mentalitetu da čakre profanizira i reducira na isključivo fizikalno-anatomsku (iscjeliteljsku) razinu. Antropologija na bazi čakri predstavlja autonomni sistem spasenja, stupnjeve kojima se pojedinac duhovno uspinje do nadilaženja ljudske naravi i brisanja razlike između stvorenja i Stvoritelja. U ovom potonjem leži i glavni izazov čakri za personalističku antropologiju i kršćansku teologiju. Nasuprot kršćanskom antropocentrizmu, prema kojemu je ljudska osoba vrhunac u lancu života na zemlji, ali vrhunac baš ukoliko je osoba, etičko biće, stvoren na sliku Božju, antropologija na bazi čakri ukorijenjena je na biocentričkoj⁹⁵ paradigmi prema kojoj ne postoji razlika između života biljaka, životinja, ljudi ili bogova. Zajedničko podrijetlo biološkog života na

⁹⁴ Caroline MYSS, *Anatomija duha*, Čakovec, 254.

⁹⁵ Tonči Matulić pojam biocentrizma tumači sljedećim riječima: »Pojmom biocentrizma pokrivaju se filozofski modeli tumačenja i razumijevanja života, kao organskog fenomena, koji posredstvom načela eliminacije općih i posebnih razlika među različitim oblicima na Zemlji dolaze do zajedničke karakteristike svih živih bića u prirodnom svijetu života«, Tonči MATULIĆ, *Vodič kroz bioetiku II. Život u ljudskim rukama*, Zagreb, 2006., 23.

zemlji, uključujući i jedinstveni biološki kôd (DNA) svih živih bića i čovjeka, za kršćansku objavu ne čini prihvatljivim niveliranje svih oblika života što je u pozadini učenja o čakrama.

Za naš predmet potrebno je još jednom istaknuti da su *čakre* u tantrizmu filozofsko-teološki pojmovi razvijeni sa svrhom postizanja spasenja. Sve drugo što ima veze s njima podređeno je konačnoj svrsi – postizanju oslobođenja (*mokse*) iz *samsare*. U kršćanstvu je, međutim, spasenje ostvareno po križu Kristovu a nama se daruje besplatno kroz sakramente.

Na Zapadu su čakre, međutim, doživjele svoju reinterpetaciju, svojevrsnu inverziju. Prije svega su predstavljene kao određena fizička mjesta u ljudskom organizmu (poistovječena s pleksusima) kojima teče »bioenergija« koju fizika tek što nije otkrila. Kontroverznom »Kirlijanovom fotografijom«, koja je inače odavno znanstveno »demistificirana«⁹⁶, još uvijek se afirmira vjerovanje u egzaktnu dokazivost postojanja čakri i tzv. *aure*. »Aura sadrži našu cjelokupnu genetsku informaciju«, tvrdi Z. Domančić, pionir bioenergije u Hrvatskoj.⁹⁷

Na Zapadu je, ponovimo ponovno, interpretacija čakri doživjela svoju inverziju. Na prvom mjestu više nije postizanje spasenja, kao u tantrizmu, nego postizanje zdravlja. To ih je, u kulturi zdravizma, na Zapadu učinilo popularnim pa je zanimanje za njih u sve većem porastu. Zapadni zagovornici ih uporno pokušavaju predstaviti u znanstvenom ruhu. Tragove njihova izvornoga značenja možemo iščitati jedino iza pojma *holističke medicine* kojim se otvoreno priznaje da ona ima ambiciju utjecati i na čovjekovo duhovno, a ne samo psihosomatsko područje. U gnostičko-okultnim školama šapuće se o kopernikanskim otkrićima duhovne evolucije putem posebnih intenzivnih tečajeva (*Inteziv gnoze, excalibur* itd.) na temelju rada sa *čakrama* koji su takve snage da garantiraju duhovni napredak za kojeg je nekada bilo potrebno mnoštvo života (iliti reinkarnacija). Ovdje ne samo da je riječ o kršćanstvu suprotstavljenom svjetonazoru, nego se radi o interpretaciji čakri koja je strana i samome tantrizmu iz kojega su one potekle.

Osobito širenjem alternativnih iscjeliteljskih tehnika ukorijenjenih u tantričkoj antropologiji na bazi čakri, poduprtu i nošenu određenim antikiršćanskim ideologijama, zapadom se širi reinterpetirana tantrička mistična antropologija s vlastitom paradigmom koja, naročito u ambijentu *New Agea*, ne

⁹⁶ Usp. Giorgio DOBRILA, *Alternativna medicina. Kritički vodič kroz nekonvencionalne načine liječenja*, Zagreb, 2009., 273-276; Donal O'MATHÚNA – Walt LARIMORE, *Alternativna medicina. Kršćanski priručnik*, Zagreb, 2009., 184.

⁹⁷ Usp. Zdenko DOMANČIĆ, *Neslućene sposobnosti čovjeka u uskoj vezi s njegovim mentalnim i fizičkim zdravljem*, Poljana, 1987., 105.

prikriva svoju ambiciju smijeniti kršćansku personalističku antropologiju kao ne-prirodnu ali odgovornu za sva onečišćenja i katastrofe u prirodi.⁹⁸ Biocentrička paradigma, u čijoj osnovi je antropologija na bazi čakri, iza prividne brige za zdravlje, promiče vlastitu soteriologiju (vjeru u reinkarnaciju), serviranu kroz zdrave ili alternativne stilove života, vegetarijanstvo, skrb za ekologiju i povratak prirodi. Naravno da ne dovodimo u pitanje navedene vrijednosti po sebi zbog same paradigme koja ih podupire, nego ukazujemo na njihove iza-zove kroz paradigmu koja se iza njih provlači. Na djelu je pobožanstvenjenje i diviniziranje evolucije, prirodnih sila kao božanstava, populariziranje drevnih ženskih božanstava, božice Majke, Geje itd. Romana i filmova koji šire biocentričku paradigmu sve je više. Istom miljeu pripadaju i alternativne iscjeliteljske tehnike na bazi čakri, od istočnjačkih (joge, transcendentalne medicine...), preko ezoterijsko-magijskih (tzv. »energetska medicina«), do newageovskih (kristaloterapija, reiki itd).

Prilikom valoriziranja pojedinih alternativnih iscjeliteljskih tehnika, jesu li one s moralnoga gledišta kršćanima prihvatljive ili ne, nije dostatno, *in bona fide*, prosuđivati samo intenciju onoga koji im se obraća za pomoć, nego je potrebno razmotriti svu kompleksnost koja proizlazi iz konteksta koji smo u ovom radu analizirali.

Stoga, kao neki orijentir, potrebno je istaknuti da primjena pojedinih alternativnih iscjeliteljskih terapija mora poštivati dostojanstvo ljudske osobe, osobito njezinu savjest i vjersku opredijeljenost. Prije prepuštanja u ruke nekog iscjelitelja trebalo bi se temeljito informirati o naravi i vjerodostojnosti pojedine alternativne iscjeliteljske tehnike.⁹⁹ Predlažemo sedam točaka kao orijentir pojedincu prilikom odabira neke alternativne iscjeliteljske tehnike:

Provjeriti stručnu kvalifikaciju (certifikat) alternativnog iscjelitelja za područje kojim se bavi: gdje je stečena, tko ju je izdao, što obuhvaća, je li priznata od neke međunarodne znanstvene (zdravstvene) institucije. Za postizanje moralne sigurnosti nije se dovoljno oslanjati isključivo na tvrdnje samoga iscjelitelja.

Neka iscjeliteljska tehnika bude utemeljena na zdravorazumskim osnovama i priznata od barem neke međunarodne znanstvene ustanove. HUPED (Hrvatska udruga za prirodnu, energetska i duhovnu medicinu) nije takva ustanova.

⁹⁸ Usp. Michel LACROIX, *Ideologija New agea. Ekspoze za razumijevanje. Esej za razmišljanje*, Zagreb, 2006., 67-68.

⁹⁹ Usp. Giuseppe FERRARI, *Le medicine e terapie »alternative« o »non convenzionali« nell'ambito della nuova religiosità e della magia*, u: *Religioni e sette nel mondo*, 15 (1998.) 3, 85.

Veći kredibilitet treba iskazati iscjeliteljskim tehnikama čija je terapijska učinkovitost provjerena i eksperimentalno potvrđena u strogo kontroliranim kliničkim pokusima.

Kako bi se izbjegla moguća šteta, poželjno je da iscjelitelj bude i liječnik klasične medicine ili, barem, da posjeduje primjerenu medicinsku izobrazbu. Prečesto iscjelitelji koji imaju ambiciju liječiti čovjekovo tijelo, psihu i duh (holistička medicina), nemaju nikakvu ni medicinsku ni teološku naobrazbu. Takvima jedino prestaje, što oni redovito i čine, priziv na prirodni ili natprirodni »dar« kojeg, naravno, ne mogu potkrijepiti ničim drugim osim anegdotalnim svjedočanstvima pojedinaca kojima su, navodno, pomogli.¹⁰⁰

Unutar samih teorijskih postavki iscjeliteljska tehnika ne smije sadržavati pojmove ili izraze gnostičke, ezoterijske, okultne ili magijske prirode. Treba se kloniti iscjeliteljskih tehnika koje svoju dijagnozu i terapiju zasnivaju na istočnjačkoj antropologiji kojoj su osnova čakre i »svete energije« (bioenergija, ch'i, ki, prana), jer iza njihove holističke skrbi za čovjeka skriva se tantrička soteriologija.

Iscjelitelj mora poznavati vlastite granice i ne isključivati suradnju klasične medicine.

Zbog slabe pouzdanosti same terapije usluge alternativnog iscjelitelja ne bi smjele biti skupe.

---

¹⁰⁰ Usp. Donal O'MATHÚNA – Walt LARIMORE, *Alternativna medicina. Kršćanski priručnik*, 46-47.

Summary

**ANTHROPOLOGICAL BASIS OF SOME ALTERNATIVE HEALING
TECHNIQUES IN AN INTERCULTURAL CONTEXT**

Josip BLAŽEVIĆ
The »Croatian Areopagus« – Interreligious Dialogue Centre Zagreb
Sveti Duh 31, HR – 10 000 Zagreb
hrvatski-areopag@ofmconv.hr

The paper presents the notions of »person« and »chakras« in their original context, as foundations of specific anthropologies and pillars of two autonomous cultures. A person is a symbol and an axis of Western (Christian) anthropology, whereas chakras are symbolic of Indian (Tantric) anthropology. Both notions are at the same time »holy« and »profane«. They constitute the basis of a proper anthropology, soteriology, theology, philosophy and, among other things, medicine. By moving West, chakras have experienced a significant inversion, and this is what constitutes the primary interest of this paper. Their significance in tantrism, where they originally constitute a means of achieving salvation, has in the West been reinterpreted, profaned and reduced to a means of achieving health. Anthropology based on chakras is the backbone of many alternative healing techniques (from Eastern, gnostic and magical, to New Age techniques) behind which there is a (pseudo)tantric soteriology. Holistic medicine, relying on anthropology based on chakras, has the ambition of healing not only man's psychosomatic dimension, but also his soul, which brings Christianity face to face with certain challenges requiring proper theological response. At the end, the author suggests seven criteria as a guide for choosing between alternative healing techniques.

Key words: culture, person, Christianity, Tantra, chakras, experience, interpretation.